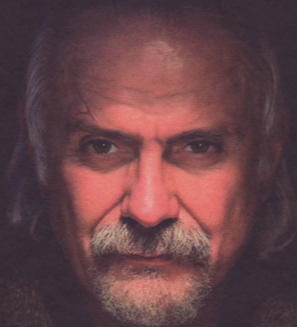

Nikita MICHALKOV

1 v v VYHÁŇAČ BESOV

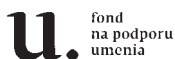
RUSKO

medzi minulosťou a budúcnosťou

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

© 2016 Nikita Michalkov
Translation © 2018 Iva Vranská Rojková
Slovak edition © 2018 Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu umenia

a štipendia Literárneho fondu

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV,
spol. s r. o.

Nikita Michalkov: Vyháňač besov
Z ruského originálu Nikita Michalkov: Бесогон. Россия между прошлым и будущим, Издательство Эксмо, Москва, 2016 preložila Iva Vranská Rojková
Zodpovedná redaktorka Viera Švenková
Grafická úprava a sadzba Ľubica Končeková
Tlač P + M, s. r. o., Turany
Prvé vydanie
Vytlačené na Slovensku

ISBN 978-80-8202-024-6

NIKITA MICHALKOV
VYHÁŇAČ BESOV

PREDSLOV

Všetci sa pamätáme na gogoľovské *Mŕtve duše*, a väčšina z nás si po prečítaní tejto poémy vzdychne a zopakuje po Puškinovi: „Bože, aké smutné je naše Rusko...“

Je to pravda, no nie je to celá pravda.

V Rusku boli, sú a budú aj iné – živé duše, ktorých úsilím, talentom a vôľou sa Rusko budovalo, silnelo, rozvíjalo. Duše, ktoré Rusko milovali väčšmi než život, ktoré sa mu celé bytostne oddali a na ktoré sme vedome či nevedome pozabudli. A ani nie div, veď v sovietskych časoch sa títo ľudia stali politickými a literárnymi vyhnancami.

Preto dnes, milí čitatelia, ponúkam do vašej pozornosti knihu, ktorá je venovaná aj jedným, aj druhým – živým aj mŕtvym dušiam Ruska. Nazýva sa *Vyháňač besov*, pretože jej podstatná časť je napísaná na základe videomateriálov rovnomenného blogu, a mojich televíznych relácií na kanáli Rossija-24.

Moja kniha pozostáva z troch častí a z prílohy.

V prvej časti, ktorá sa nazýva *Ruská ladička*, vás zoznámim s ruskými ľuďmi: predstaviteľmi štátu, politikmi, mysliteľmi a poetmi – tými, ktorí zohrali v mojom živote dôležitú úlohu a ktorí v mnohom sformovali môj svetonázor – umelecký aj občiansky. Vymenujem ich: Piotr Arkadievič Stolypin, Ivan Alexandrovič Iljin, Vasilij Vasilievič Rozanov, Nikolaj Sergejevič Trubeckij, Piotr Nikolajevič Savickij, Nikolaj Nikolajevič Turoverov. Boli to veľkí a svojrázni ľudia, občas protirečiví, no všetkých spájalo jedno – boli to živé ruské duše, ktoré celkom a úplne zasvätili svoj talent službe vlasti. Všetkých ich mám veľmi rád. O túto lásku by som sa chcel s vami podeliť a obrátiť na nich vašu čitateľskú aj ľudskú pozornosť – pre niekoho znova, pre niekoho po prvý raz. Ak sa medzi vami nájde aspoň jeden človek, ktorý bude so mnou zdieľať túto lásku a stane sa mojím druhom a rovnako zmyšľajúcim človekom, tak so spokojným svedomím budem považovať úlohu prvej časti knihy za splnenú.

V druhej časti knihy s názvom *Rusko a ruský svet* vám ponúkam svoje úvahy o osude našej vlasti, o Rusoch a neruských ľuďoch, ktorí v Rusku žijú. O radoostiach a trápeniach Ruska, o veľkých i malých veciach v živote štátu i každého z nás. Čaká vás rozprávanie o provinciálnom Rusku, ktoré dobre poznám a mám ho veľmi rád, o zahraničnom Rusku, o našich deťoch, o súčasných problémoch vzdelávania a výchovy v škole a v rodine. Porozprávame sa o ruskom liberalizme a tolerantnosti. Tu ako moji hrdinovia nebudú vystupovať už len živé, ale aj mŕtve duše. Práve „vyháňaniu besov“ z týchto mŕtvych duší je v prvom rade venovaný aj môj videoblog *Vyháňač besov* (orig. *Besogon*), ktorého mnohé časti zaznamenali a zaznamenávajú státisíce a dokonca milióny diváckych prezretí. Myslím, že tieto rozprávania po vyberané a späté literárno-publicistickou formou, budú pre vás nielen zaujímavým čítaním, no ponúknem aj potravu pre rozum a podnietia hľadať samostatné vývody.

Tretia časť sa nazýva *Rusko v súčasnom svete*. Začína sa článkom *Rusko medzi minulosťou a budúcnosťou*, ktorý zadáva, podľa mňa, správny tón, ako čítať a chápať tretiu časť tejto knihy. Čakajú nás témy, ktoré odhaľujú vzájomné vzťahy Ruska s najbližším a ďalekým zahraničím. Veľa si porozprávame o Ukrajine. No nielen o nej. Predmetom vašej čitateľskej pozornosti sa stanú aj Európa a Amerika – ich rola a vplyv na to, čo sa v našom štáte včera, dnes a zajtra dialo, deje a môže diať. Predpokladám, že mnohé informácie budú pre vás zaujímavé a neočakávané.

Podčiarknem charakteristickú osobitosť všetkých troch častí knihy. Veľa a podrobne citujem, a niekedy v úplnosti prinášam názory autorov, s ktorými súhlasím alebo nesúhlasím. V Besogone-TV používam rovnaký spôsob výkladu. Považujem to za správne a principiálne. Po prvé preto, že takto dávam možnosť všetkým autorom, ktorí žijú teraz alebo žili skôr, vyjadriť svoje myšlienky tak, ako ich chceli vysloviť, a neinterpretujem ich svojimi slovami. Po druhé preto, že okrem vlastného hodnotenia považujem za dôležité dať čitateľovi možnosť, aby si sám určil vlastný uhol pohľadu na citovaný text, pritom, iste chápete, že nie je nutné, aby sa naše uhly pohľadu zhodovali. Dôležité je aj to, že dostávate možnosť sami si prečítať zaujímavý a informatívny text, ktorý z tých či oných príčin bol pre vás dosiaľ nedostupný. Takže úlohy, ktoré si kladiem v tejto knihe, nie sú len literárno-publicistické, no aj zaujímavé.

V prílohe publikujem knižnú verziu *Manifestu osvieteného konzervatívcu* s názvom *Právo a pravda*.

Pripomínam, že Manifest sa začiatkom tohto storočia objavil v internetovej sieti na základe záverov práce Konzervatívneho seminára v Ruskom fonde kultúry. Vyvolal obrovský čitateľský záujem a polarizujúce hodnotenia. Vysvitlo, že konzervatívna ideológia je v Rusku žiadaná a očakávaná. Dnes som presvedčený, že práve v nej je naša politic-

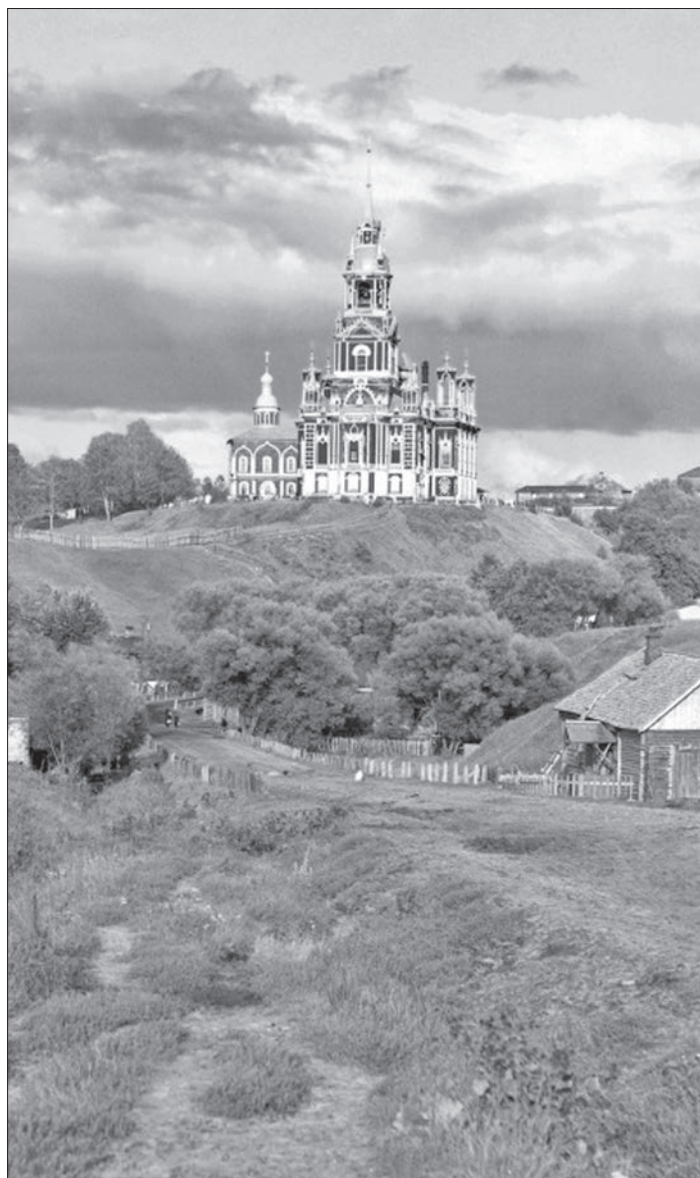

ká budúcnosť. Preto považujem za dôležité túto tému znova otvoriť. Dúfam, že tentoraz publikácia Manifestu neostane nepovšimnutá a poslúži formovaniu plnohodnotnej konzervatívnej strany v Rusku.

Všetko dobré. A príjemné čítanie!

RUSKO MEDZI
MINULOSŤOU
A BUDÚCNOSŤOU

PRVÁ ČASŤ

RUSKÁ LADIČKA

TELESNÝ STRÁŽCA RUSKA –
PIOTR ARKADIEVIČ STOLYPIN

V roku 2012, keď som pracoval v Komisii na organizáciu osláv 150. výročia narodenia Petra Arkadieviča Stolypina, skrsla vo mne myšlienka o vytvorení spoločnosti, hnutia alebo fóra prívržencov „stolypinských ideí“. Zatúžil som pozbierať a združiť všetkých, ktorí cítia a chápu stolypinské reformy, želajú si riadiť sa nimi, zdieľajú spôsob jeho myslenia, spoločia s jeho úvahami o Rusku.

Môj návrh bol publikovaný. Nasledovalo veľa ohlasov – aj pozitívnych, aj negatívnych. Viac negatívnych. Žiaľ, negatívne ohlasy boli buď úplným očierňovaním, alebo sa dali vysvetliť absolútnym nepochopením a neznalosťou podstaty vecí a udalostí. Preto by som dnes chcel objasniť – nie presvedčiť, nie kohosi presvedčovať –, ale práve objasniť tým, ktorých to zaujíma: čo za osobnosť bol Stolypin, čo chcel pre Rusko a čo preň dosiahol.

Prejdime teda k Petrovi Stolypinovi. Človeku, ktorý hovoril: *„Zničte, páni, nebezpečný príznak, čosi horšie než nepriateľstvo a nenávisť – pohrdanie našou vlasťou, pohrdanie cítiť*

Piotr Arkadievič Stolypin

zo strany neprosených radcov, pohrdanie cítiť, žiaľ, aj zo strany časti našej spoločnosti, ktorá neverí ani v právo, ani v silu ruského národa. Straste zo seba, páni, tento zlý sen a, stelesňujúc sebou Rusko... dokážte, že v Rusku panuje nad všetkým právo, opierajúce sa o celonárodnú silu.“

Stolypin nezačal svoje reformy z ničoho nič. A nie preto, aby niečo samoučelne zmenil. Začal ich preto, lebo poznal a miloval Rusko a reálne chápal, čo je preň životne dôležité.

S akým štátom sa v tej chvíli stretol Stolypin? Aká bola situácia v Rusku?

Po prvé – slabá vláda, ktorá dopustila absolútne príšer-

ný rozmach terorizmu. V dôsledku vražd, výbuchov, lúpeží a podpaľačstva za roky 1905 až 1910 zahynulo takmer 18 000 ľudí! Len od januára 1908 do mája 1910 v dôsledku teroristických aktov zomrelo 732 predstaviteľov štátu a viac než 3 000 občanov. (V Rusku sa začiatkom 20. storočia najnebezpečnejšou profesiou stala profesia mestského pochôdzkara...)

Po druhé – úpadok autority moci.

Po tretie – rozrastajúci sa štátny aparát a korupcia. Zahanbujúca porážka v japonskej vojne. A ešte zahanbujúcejší vzťah ruskej inteligencie k tejto porážke. (Stávalo sa dokonca aj to, že niektorí štátni úradníci posielali pozdravné telegramy japonskému imperátorovi, gratulujúc mu k víťazstvu!)

Po štvrté – kolosálny rozpočtový deficit.

Po piate – nebezpečenstvo krízy. Zastavenie chodu podnikov. Ohromný odliv kapitálu za hranice, drankanie o pôžičky u západných vlád a zahraničných bankárov.

Po šieste – separatizmus okrajových častí štátu. (Vari nám to niečo pripomína?)

Po siedme – bezprávie voči roľníkom. Nemožnosť pracovať na svojej pôde.

Po ôsme – bezvýchodiskovosť v spoločenskom vedomí. Neviera v budúcnosť. Duchovná kríza. Masový alkoholizmus.

Po deviate – strašný pokles pôrodnosti.

Hľa, v akom stave našiel štát Stolypin, keď sa stal predsedom vlády.

Zdá sa mi, že je nad čím sa zamyslieť. Veď situácia je v mnohom zhodná s tým, čo sa deje v Rusku dnes. Aj v oblasti odlivu kapitálu, aj vzhľadom na stratu úcty k štátnosti, aj v sociálnych chorobách, aj v poklese pôrodnosti...

Paradoxne, no Stolypin sa ocitol pred touto situáciou prakticky v osamelosti. Spoločnosť nemala chuť ho podporovať. Veľmi presný je postreh filozofa Leva Alexandroviča Tichomirova: *Všetci hľadajú „harmóniu“, ktorej niet v dušiach*

a ktorú sa nádejajú nájsť vo vonkajších podmienkach... Bieda je v tom, že nálady ľudí nevedú k zlepšeniu..., ale nevyhnutne k zničeniu, k prevratu... Akákoľvek kritika, akákoľvek práca rozumu sa nestáva nástrojom zlepšenia, ale ničenia. Pritom táto fatálna situácia nie je podmienená nedostatkami zriadenia, ale psychologickým stavom ľudí.

Treba azda komentovať tieto slová? Či dnes nevidíme smutno zlovestné odblesky toho, o čom kedysi písal Lev Tichomirov? A či nám v mysli nevznikajú priame analógie s tými časmi?

Stolypin chápal: ak sa neupevní moc, ak sa neskončuje s terorom – tvrdo a rozhodne –, štát zahynie. Vzal na seba tú zodpovednosť, zodpovednosť za štát.

V škole nám hovorili, aký „krutý“ bol Stolypin, aj o smutne preslávených „stolypinských kravatách“. No ak teroristi v Rusku zabili 18 000 ľudí, poľné vojenské súdy na základe Stolypinových trestných opatrení odsúdili na popravu za ten istý čas len 3 000 teroristov.

Šesť k jednému! Pričom prvé boli obeť a druhí zločinci.

Zo sovietskej propagandy sa pamätáme na „stolypinské vagóny“....

No ak sa nad tým zamyslíme...

Stolypin presídľoval na Sibír roľníkov z husto obývaných oblastí Ruska. Tých roľníkov, ktorí prakticky nemali vlastnú pôdu. Osídľoval Rusko. Vracal na pôdu roľníctvo meniace sa na zberbu, ktoré po príchode do mesta, odtrhnuté od pôdy, vzťahovalo ruky na blížnych a premieňalo sa na bez tvarú manipulovateľnú masu zbavenú koreňov, ktorá sa dala ľahko riadiť. Stolypin sa postaral v prvom rade o to, aby sa roľníci vracali na pôdu, pričom osídľoval a oživoval Sibír. Ak by ho nebolo, neviem, ako by to dnes vyzeralo na Ďalekom východe a na Sibíri...

Teraz o spomínaných „vagónoch“. Skutočne, v druhej

Lev Alexandrovič Tichomirov

časti vagónov prevážali dobytok. No veď tak aj žili roľníci v malých chyžiach, kde bol dobytčí chliev hneď vedľa vchodu, a vnútri, v čistej izbe, žili dospelí, deti, starci...

A hľa, potom začali tieto vagóny používať bolševici. Vypravovali v nich ľudí tým istým smerom, ale už z iného dôvodu. Nie preto, aby ľudia obývali a obrábali sibírsku zem, ale aby sedeli a umierali v táboroch na nútených prácach.

Už nespomínam, koľko obetí bolo po revolúcii, aké nezákonnosti sa v štáte diali. Postrieľanie cárskej rodiny, hrôzy červeného teroru... Nepredstaviteľná krutosť, s akou vyčíňali na Kryme dve osoby: Béla Kun a Rozália Zemľačka. Desiatky tisíc dôstojníkov, ktorých oklamali po tom, čo im

Ruskí osadníci.
Fotografia Sergeja Michajloviča Prokudina-Gorkého,
do r. 1915

sľúbili „odpustenie“, ak odovzdajú zbrane a snímu výložky. Zákerne ich podviedli a podlo pozabýjali. A veď všetko toto dohromady, vrátane príšerného hladu a represí tridsiatych rokov, bolo tragickým výsledkom toho, že zavraždením Stolypina boli prerušené hlboko premyslené, národne adaptované ekonomické a sociálne reformy.

Za tieto reformy ho zavraždili!

Zachoval sa veľmi zaujímavý a názorný dokument. Je to svedectvo francúzskeho ekonóma Edmona Teriho, vypraveného do Ruska, aby sa zorientoval v príčinách jeho prudkého ekonomického rastu.

Hľa, čo píše: *Už počínajúc 1. januárom roku 1909 rast bežných príjmov priniesol štátnej pokladnici takú hotovosť, že bez akýchkoľvek pôžičiek mohla v rokoch 1910, 1911, 1912 pokryť vyše 7 000 miliónov mimoriadnych výdavkov... A odhliadnuc od toho, disponibilné prostriedky štátnej pokladnice k 1. januá-*

ru 1913 prevyšovali 450 miliónov rubľov. *Skrátka*, – nie bez smútku, treba povedať, píše Teri, – *ekonomická a finančná situácia Ruska je v súčasnosti znamenitá.*

Ďalej predpokladá, že ak všetko pôjde ďalej týmto smerom, bude v roku 1945 žiť v Rusku okolo 500 miliónov ľudí, že to bude štát s rozvinutou ekonomikou a s týmto štátom bude veľmi ťažké držať krok, ak to vôbec bude možné.

Podčiarknime, že Stolypin sa opieral na silného roľníka – zdravého, abstinujúceho, pracujúceho. Piotr Arkadievič hovoril: *Len vytvorenie početnej triedy drobných vlastníkov pôdy, len rozvinutie inštinktu vlastníctva medzi roľníkmi, len oslobodenie najenergickejších, najpodnikavejších roľníkov od svetového útlaku môže napokon pozdvihnúť dedinu... A zástancovia revolučných a socialistických učení sa veľmi dobre pamätajú, aké nebezpečenstvo im hrozilo z vládnych a poľnohospodárskych iniciatív. Veď je to aj pochopiteľné: silné, ideou vlastníctva preniknuté bohaté roľníctvo slúži všade ako najlepšia zábezpeka poriadku a pokoja...*

Mimochodom, v čase kolektivizácie likvidovali (fyzicky likvidovali!) usadeného bohatého pracujúceho roľníka a „kulaka“. Železná logika proletárskeho života sa budovala takým spôsobom, že lumpenproletariát – biedny, lenivý a zlý – sa ocitol hore, na hrebeni revolučnej vlny a moci, ničiac okolo seba všetko, čo malo tendenciu k rastu a blahobytu.

Podme si zanalyzovať fakty. Iba fakty.

1. V rokoch 1908 až 1912 predstavoval objem pôdy v súkromnom vlastníctve viac než 2 000 000 hektárov, priemerná plocha na rodinu bola 13 až 15 hektárov.

2. Produkcia obilnín predstavovala 20 % svetovej produkcie a 28 % produkcie USA, Kanady a Argentíny spolu.

3. Zvýšenie produkcie mäsa o 190,4 %! Masla o 247,5 %. Spotreba mäsa na hlavu obyvateľstva bola v tom čase 88 kg na osobu. (Dnes, mimochodom, 62 kg.)

4. Export potravinárskych výrobkov a dobytka priniesol

Deti roľníkov v Jasnej Poľane.
Fotografia Sergeja Michajloviča Prokudina-Gorkého,
do r. 1915

štátu zisk 672,7 milióna rubľov, čo dnes predstavuje približne 31 157 000 000 amerických dolárov.

V roku 1912 Rusko vyviezlo za hranice maslo za 68 000 000 rubľov, čo predstavovalo hodnotu ročnej ťažby sibírskeho zlata. Pritom zlato, ropa – to sú nerastné suroviny, nie je to dielo ľudských rúk. No maslo vyrobili ľudské ruky! Ak je zisk z predaja masla väčší než z vymývania zlata na náleziskách, to znamená, že príjem a zisk neprináša len pôda, daná Bohom, ktorá sa ťaží, vyváža a predáva, ale zisk prináša racionálne gazdovanie, teda práca ľudských rúk!

Pozrime sa na výsledok. V rokoch 1902 až 1912 sa počet obyvateľov Ruského impéria zvyšoval o 3 174 000 ľudí ročne. Inými slovami, za desať rokov prírastok obyvateľstva štátu vrátane Sibíri, na ktorú pripadal najvyšší proporcionálny prírastok obyvateľstva (52,7 %), predstavoval vyše 30 miliónov ľudí. Na porovnanie: od roku 1994 do roku 2004 prírastok

obyvateľstva v Rusku, vrátane Sibíri, sa rovnal nule. (Teraz sa čo-to zmenilo k lepšiemu, no od roku 1994 bola štatistika jednoducho hrozivá.)

Búrliivý ekonomický rozvoj Ruska vylakal západný svet. Kam, do akých výšin sa dostane Rusko, ak to tak bude pokračovať aj ďalej? Nie je načase všetko zastaviť? No ako?! Zavraždenie Stolypina sa preto ukázalo najvhodnejším spôsobom, ako zastaviť rast, zadusiť reformy. A zločinecký úmysel sa vydaril. Stolypina zavraždili a reformy sa zastavili.

Čo bolo najdôležitejšie v stolypinských reformách? Myslím, že pochopenie podstaty ruského človeka, jeho mentalitu, jeho vnútorného kódu.

A ešte je veľmi dôležité, že Stolypin vsadil na silného, triezveho, pracujúceho roľníka. Chápal, že len vtedy, ak sa roľníctvo stane silnou, mocnou triedou, prirodzeným spôsobom sa rozvinie aj stredná trieda priemyselníkov a podnikateľov a vznikne ten koreňový systém, ktorý spúta, zastaví sociálne kataklizmy a „rozkolísanosť umov, bez akýchkoľvek pevných zásad“, ktoré priviedli ruský národ k tragédii ruskej revolúcie.

Myslím si, že „stolypinská idea“ je dnes aktuálna. A stolypinský prístup je jediný správny.

Premyslené je aj to, že už začiatkom 20. storočia Stolypin vyzýva Rusko, aby sa obrátilo na východ. Píše: *Lebo ak nie my, tak prídu iní.* A to je obdivuhodná myšlienka! Či dnes nevidíme, ako sa rozvíja Čína? Čína je dnes jediný štát, ktorý sa nezrieka svojej histórie, svojho národného kódu, vlastnej cesty rozvoja a popri všetkých vnútorných problémoch ostáva tým monolitom, ktorý odoláva krízam. Poviem to takto: v Číne funguje systém, ktorý je prakticky nezávislý od toho, ako sa k nej budú správať USA. Nie, prirodzene, Čína je od toho závislá, no nie do takej miery ako, povedzme, my alebo Európa. Ekonomický systém Číny jestvuje autonómne, Číňania môžu žiť nezávisle od druhých, vyrába-